

Ключник Олександр

ОПОДАТКУВАННЯ ДОХОДІВ ФІЗИЧНИХ ОСІБ

**ІКЦ „Леста”
Київ — 2005**

Видання здійснене за підтримки фонду Чарльза Стюарта Мотта

Погляди, викладені тут, належать авторам цієї роботи і не можуть ні за яких обставин вважатися такими, що виражають офіційну точку зору Фонду Чарльза Стюарта Мотта.

Ця інформація та розробки є вільними для копіювання, перевидання та поширення по всій території України усіма способами, якщо вони здійснюються безоплатно для кінцевого споживача та якщо при таких копіюванні, перевиданні та поширенні є обов'язкове посилання на автора і суб'єкта майнового права на цю інформацію та розробки.

Ключник Олександр.

K52 Оподаткування доходів фізичних осіб./О.Ключник. — К.: [Ін-т громадян. сусп-ва: ТОВ „ІКЦ Леста“], 2005, – 44 с.
ISBN 966-8312-21-X

Який загальний механізм розрахунку оподатковуваного доходу фізичної особи та відповідного податку? Хто зобов'язаний подавати декларацію про доходи? Хто має право на отримання податкового кредиту? В який термін можна очікувати повернення надміру сплаченого податку з доходів у наслідок нарахування податкового кредиту? На ці та на деякі інші питання ви знайдете відповідь у цій брошурі. Може бути цікавою робітникам установ та підприємств усіх форм власності.

ББК 65.261.4

© Інститут громадянського суспільства, 2005

© ІКЦ „Легальний статус“, 2005

ВСТУП

Закон „Про податок з доходів фізичних осіб“ діє в Україні вже з 1 січня 2004 року, але для пересічного громадянина він все ще є новим та маловідомим. Для багатьох інформація щодо його змісту обмежується діючою ставкою оподаткування - 13 % (яка, між іншим, є перехідною та з 1 січня 2007 року повинна змінитися на 15%).

У порівнянні з Декретом КМУ „Про прибутковий податок з громадян“ названий Закон містить ряд нових термінів та понять, таких як „податковий агент“, „податкова соціальна пільга“, „податковий кредит“ тощо.

У разі отримання впродовж року окремих видів оподатковуваних доходів у фізичної особи - як у платника податку - може виникати обов'язок подання декларації про доходи. Отримуючи право на нарахування „податкового кредиту“, фізична особа може розраховувати на повернення з бюджету певної частки тієї суми, що була сплачена протягом року в якості податку з доходів фізичної особи.

Який загальний механізм розрахунку оподаткованого доходу фізичної особи та відповідного податку? Хто зобов'язаний подавати декларацію про доходи? Хто має право на отримання податкового кредиту? В який термін можна очікувати повернення надміру сплаченого податку з доходів унаслідок нарахування податкового кредиту?

На ці та на деякі інші питання ви знайдете відповідь у цій брошурі. Зрозуміло, що малий об'єм та відносно невелике коло проблем, які було розглянуто, не дозволяє цьому матеріалу претендувати на вичерпність та енциклопедичність. Але й мета, яку ставив собі автор, була значно скромніша: допомогти читачам, які роблять лише перші кроки в знайомстві з податком з доходів фізичних осіб, зрозуміти механізм справляння податку та ознайомитись з загальними правами платника.

Брошура може бути цікавою найманим робітникам установ та підприємств усіх форм власності.

ЗАГАЛЬНІ ВІДОМОСТІ

Об'єкт оподаткування

Відповідно до ст. Закону України „Про податок з доходів фізичних осіб” **об'єктом оподаткування резидента є:**

- загальний місячний оподатковуваний дохід;
- чистий річний оподатковуваний дохід, який визначається шляхом зменшення загального річного оподаткованого доходу на суму податкового кредиту такого звітного року;
- доходи з джерелом їх походження з України, які підлягають кінцевому оподаткуванню при їх виплаті;
- іноземні доходи.

При нарахуванні доходів в **іноземній валюті** відповідна вартість перераховується у гривні за валютним (обмінним) курсом Національного банку України, діючим на момент одержання таких доходів.

При нарахуванні доходів у будь-яких **негрошових формах** об'єкт оподаткування визначається як вартість такого нарахування, визначена за звичайними цінами, помножена на коефіцієнт, який розраховується за такою формулою:

$$K = 100 : (100 - Cп)$$

де:

К – коефіцієнт;

Сп – ставка податку, встановлена для таких доходів на момент такого нарахування.

У такому ж порядку визначається об'єкт оподаткування для сум **надміру витрачених** коштів, отриманих платником податку **на відрядження** або **під звіт** та не повернутих у встановлений строк.

При нарахуванні доходів у вигляді **заробітної плати** об'єкт оподаткування визначається як **нарахована сума** такої заробітної плати, зменшена на суму **збору до Пенсійного фонду України** та **внесків до фондів загальнообов'язкового державного соціального страхування**, які відповідно до закону справляються за рахунок доходу найманої особи.

Ставка податку

Відповідно до п. 7.1 та п. 22.3 Закону загальна ставка податку становить з 1 січня 2004 року до 31 грудня 2006 року 13 %, а з 1 січня 2007 року – 15 % від об'єкта оподаткування.

Для окремих видів специфічних доходів встановлені свої ставки. Зокрема, найбільша ставка податку **26 %** (а з 1 січня 2007 року – **30 %**) встановлена для доходів нерезидентів, доходів, отриманих в якості призів.

Загальний оподатковуваний дохід

Загальний річний оподатковуваний дохід складається з суми загальних **місячних** оподатковуваних доходів звітного року, а також **іноземних** доходів, одержаних протягом такого звітного року.

Справа правильного визначення **об'єкту оподаткування** є чи не найважливішою. Тому перелік доходів, що потрапляють до складу **загального місячного оподаткованого доходу**, ми відтворимо досить докладно. Отже, відповідно до пп. **4.2.1 – 4.2.17** Закону, до **загального місячного оподаткованого доходу** включаються:

- доходи у вигляді **заробітної плати**, інші виплати та винагороди, нараховані (виплачені) платнику податку відповідно до умов **трудового** або **цивільно-правового** договору;
- доходи від продажу об'єктів прав інтелектуальної (промислової) власності; доходи у вигляді сум **авторської винагороди**, іншої плати за надання права на користування або розпорядження іншим особам нематеріальним активом (творами науки, мистецтва, літератури або іншими нематеріальними активами) (далі – роялті), у тому числі одержувані **спадкоємцями** власника такого нематеріального активу;
- сума (вартість) **подарунків** у межах, що підлягають оподаткуванню згідно з нормами цього Закону (відповідно до норм п. 14.2 статті 14 не підлягають оподаткуванню доходи як кошти або майно (майнові чи немайнові права), подаровані одним членом подружжя іншому, у межах їх частини спільної часткової чи спільної сумісної власності згідно із законом);
- сума **пенсійних** внесків у межах недержавного пенсійного забезпечення відповідно до закону, страхових внесків (премій), пенсійних

вкладів, сплачена будь-якою особою-резидентом, **іншою** ніж платник податку, **за** такого платника податку чи на його користь (за деякими винятками, що містяться в абз. „а”-“в” пп. 4.2.4 Закону);

- сума **страхових виплат, страхових відшкодувань**, викупних сум або пенсійних виплат, що сплачуються платнику податку за договорами **довгострокового страхування життя** та **недержавного пенсійного забезпечення**, за договорами **пенсійного вкладу** (не в повному обсязі, а у випадках та розмірах, визначених підпунктом 9.8.2 пункту 9.8 статті 9 цього Закону);
- оподатковувана частина доходів від операцій з **майном** (оподаткування операцій з продажу нерухомого майна, в т.ч. від обміну такого майна, регулюється положеннями ст. 11, а з продажу чи обміну рухомого майна – ст. 12 цього Закону);
- дохід від надання майна в **оренду** або **суборенду** (порядок визначення такого доходу встановлений пунктом 9.1 статті 9 Закону);
- оподатковуваний дохід (прибуток), **не** включений до розрахунку загальних оподатковуваних доходів **попередніх** податкових періодів та **самостійно виявлений** у звітному періоді платником податку або **нарахований податковим органом** згідно із законом;
- дохід, отриманий платником податку від його працедавця як **додаткове благо** (за винятками, передбаченими пунктом 4.3, які будуть наведені далі за текстом);

Якщо додаткові блага надаються у формах, **відмінних від грошової**, об’єкт оподаткування обчислюється за загальними правилами, що застосовуються при нарахуванні доходів у будь-яких **негрошових** формах (тобто за звичайними цінами та із застосуванням коефіцієнта, формула якого вже наводилася вище).

Якщо додаткові блага надаються особою, що **не є працедавцем** платника податку, чи особою, яка діє від імені або за дорученням такого працедавця, то такі доходи **прирівнюються** з метою оподаткування до **подарунків** з їх відповідним оподаткуванням;

- дохід у вигляді **неустойки, штрафів** або **пені**, фактично одержаних платником податку як відшкодування матеріальної або немайнової (моральної) шкоди (за винятком деяких сум, що наведені в абз. „а”-“г” пп. 4.2.10 Закону);
- сума **заборгованості** платника податку, за якою **минув строк позовної давності**, крім сум податкової заборгованості, за якими ми-

нув строк давності згідно з законом, що встановлює порядок стягнення заборгованості з податків, зборів (обов'язкових платежів) та погашення податкового боргу;

- дохід у вигляді **процентів** (дисконтних доходів), дивідендів та роялті, виграшів, призів; **інші доходи**, крім явно зазначених у Законі як такі, що не включаються до місячного або річного оподатковуваного доходу (ці останні наведені в пункті 4.3 та будуть нами розглянуті нижче);
- **інвестиційний прибуток** від здійснення платником податку операцій з цінними паперами та корпоративними правами, випущеними в інших, ніж цінні папери, формах (крім доходів, отриманих платником податку від розміщення ним коштів у цінні папери, емітовані Міністерством фінансів України, виграшів у державну лотерею та дивідендів, які нараховуються у вигляді акцій (часток, паїв) за умови, коли таке нарахування ніяким чином не змінює пропорцій (часток) участі всіх акціонерів (власників) у статутному фонді емітента, та внаслідок чого збільшується статутний фонд такого емітента на суму купну номінальну вартість таких нарахованих дивідендів);
- дохід у вигляді вартості **успадкованого майна**, у межах, що підлягає оподаткуванню цим податком залежно від ступеню споріднення та виду успадкованого майна (подробиці – у ст. 13 Закону);
- сума **надміру витрачених коштів**, отриманих платником податку **на відрядження** або **під звіт** та не повернутих у встановлені законодавством строки (спеціальні правила розрахунку такої суми містяться у п. 9.10 ст. 9 цього Закону);
- кошти або майно (немайнові активи), отримані платником податку як **хабар, викрадені** чи знайдені як **скарб, не зданий державі** згідно із законом, у сумах, підтверджених обвинувальним вироком суду, незалежно від призначеної ним міри покарання;
- доходи, які становлять **позитивну різницю** між сумою внесених фізичною особою коштів до **фонду фінансування будівництва** та сумою коштів, виплачених такій особі з такого фонду.

Поряд з переліком того, що **включається** до складу загального місячного доходу, Закон також визначає перелік доходів, які **не включаються** до складу загального місячного або річного оподатковуваного доходу (подробиці – в пп. 4.3.1 – 4.3.36):

- сума **державної матеріальної та соціальної допомоги** у вигляді адресних виплат коштів та надання соціальних послуг відповідно до

закону, житлових та інших субсидій або дотацій, компенсацій (включаючи допомогу по вагітності та пологах), винагород та страхових виплат, які отримуються платником податку відповідно з бюджетів та фондів загальнообов'язкового державного соціального страхування згідно із законом, у тому числі (але не виключно):

а) сума **грошової допомоги**, яка надається згідно із законом членам сімей військовослужбовців чи осіб начальницького і рядового складу органів внутрішніх справ, які загинули (безвісно пропали) або померли внаслідок виконання ними службових обов'язків;

б) сума **державних премій України** або **державних стипендій України**, визначених законом або указами Президента України, а також вартість державних нагород чи винагород від імені України, крім тих, що виплачуються коштами чи іншим майном, відмінним від таких нагород, сума Нобелівської премії та Абелівської премії;

в) сума **допомоги**, яка виплачується (надається) жертвам **нацистських переслідувань** або їх спадкоємцям з бюджетів або інших джерел, визначених міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, а також особам, які мають звання „**Праведник Миру**“;

г) сума **допомоги**, яка виплачується (надається) особам, визнаним **репресованими** та/або **реабілітованими** згідно із законом, або їх спадкоємцям, з бюджетів або інших джерел, визначених міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України;

д) сума **пенсій** або щомісячного **довічного грошового утримання**, отримуваних платником податку з Пенсійного фонду України чи бюджету згідно із законом, а також з іноземних джерел, якщо згідно з міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, такі пенсії не підлягають оподаткуванню чи оподатковуються в країні їх виплати.

До виключень зі складу місячного оподатковуваного доходу не можуть відноситись будь-які виплати заробітної плати; виплати, пов'язані з тимчасовою втратою працездатності; регресні виплати;

- сума коштів, отриманих платником податку **на відрадження** або **під звіт** (крім тих, що є надміру витраченими та не повернутими у встановлений строк);
- сума доходів, отриманих платником податку від розміщення ним коштів у **цінні папери**, емітовані **Міністерством фінансів України**, виграші у **державну** лотерею;

- сума **відшкодування** платнику податку розміру шкоди, завданої йому внаслідок **Чорнобильської катастрофи**, у порядку та сумах, визначених законом;
- суми **виплат** чи **відшкодувань**, крім заробітної плати чи інших виплат та відшкодувань за цивільно-правовими договорами, (з урахуванням вимог до виплачуваної благодійної допомоги, які містяться в п. 9.7 ст. 9 цього Закону) що **здійснюються**:

а) **професійними** та **творчими** спілками їх членам у випадках, передбачених законом;

б) **Товариством Червоного Хреста України** на користь отримувачів благодійної допомоги відповідно до закону;

в) іншими **неприбутковими** організаціями (крім кредитних спілок та інших небанківських фінансових установ) та **благодійними** фондами України, чий статус визначається відповідно до закону, на користь отримувачів таких виплат, крім будь-яких виплат або відшкодувань членам керівних органів таких організацій або фондів та пов'язаним з ними фізичним особам;

г) з **Державного бюджету України** на користь дійсних членів (академіків) та членів-кореспондентів Національної академії наук України та Української академії аграрних наук, Академії медичних наук України, Академії педагогічних наук України, Академії правових наук України, Академії мистецтв України як щомісячна довічна плата за звання **дійсного члена** та **члена-кореспондента**;

г) сума коштів, яка щорічно виплачується переможцям **Міжнародного конкурсу з української мови імені Петра Яцика**;

- сума внесків на **обов'язкове страхування платника** податку відповідно до закону, інших ніж збір на державне пенсійне страхування або внески на загальнообов'язкове державне соціальне страхування;
- сума збору на **державне пенсійне страхування** та внесків на **загальнообов'язкове державне соціальне страхування** платника податку, що вносяться за рахунок його працедавця у розмірах, визначених законом;
- кошти або вартість майна (немайнових активів), які надходять платнику податку за рішенням суду внаслідок **поділу спільної сумісної власності подружжя** у зв'язку з розірванням шлюбу чи визнанням його недійсним або за добровільним рішенням сторін, з урахуванням норм Сімейного кодексу України;
- **аліменти**, що виплачуються платнику податку:

а) згідно з рішенням суду;

б) за добровільним рішенням сторін у сумах, визначених згідно з нормами Сімейного кодексу України, за винятком виплати аліментів нерезидентом, незалежно від їх розмірів, якщо інше не встановлено міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України;

- кошти або майно (майнові чи немайнові права, вартість робіт, послуг), які отримують платники податку як **подарунок** (**не** підлягають оподаткуванню доходи як кошти або майно (майнові чи немайнові права), подаровані одним членом подружжя іншому, у межах їх частини спільної часткової чи спільної сумісної власності згідно із законом);
- кошти або майно, майнові чи немайнові права, які отримують **спадкоємці** фізичної особи у разі оформлення права на спадщину в порядку, передбаченому законодавством (якщо це дозволяє **вид** успадкованої власності та ступінь **споріднення**);
- вартість товарів, які надходять платнику податку як їх **гарантійна заміна** у порядку, встановленому законом, а також грошова компенсація вартості таких товарів, надана платнику податку у разі їх повернення продавцю або особі, уповноваженій таким продавцем здійснювати їх гарантійне обслуговування (заміну) протягом гарантійного строку, але не вище ціни придбання таких товарів;
- кошти, отримані платником податку в рахунок **компенсації** (відшкодування) вартості майна (немайнових активів), **примусово відчужених державою** у випадках, передбачених законом, або вартість такої компенсації, отриманої у формі, відмінній від грошової;
- вартість **безоплатного харчування, миючих та знешкоджуючих засобів**, а також **робочого одягу**, взуття, засобів індивідуального захисту, які надаються працедавцем платнику податку відповідно до Закону України „Про охорону праці“, та обмундирування, отриманих у тимчасове користування платником податку, який перебуває у відносинах трудового найму з працедавцем, що надає таке майно, за переліком та граничними строками їх використання відповідно до порядку, що встановлені Кабінетом Міністрів України. Якщо платник податку, який припиняє трудові відносини з працедавцем, не повертає йому такі робочий одяг, взуття, обмундирування, засоби індивідуального захисту, граничний строк використання яких не настав, то під час остаточного розрахунку первісна вартість такого майна

включається до складу додаткових благ, наданих такому платнику податку;

- вартість **вугілля та вугільних брикетів**, безоплатно наданих в обсягах та за переліком професій, що встановлюються Кабінетом Міністрів України, платнику податку з числа осіб, що перебувають у **трудо****вих** відносинах з вугледобувним підприємством, **а також**:

а) непрацюючому пенсіонеру, що має стаж роботи на таких підприємствах не менш ніж 10 років на підземних роботах або не менш ніж 20 років на поверхні;

б) особі, яка отримала інвалідність внаслідок каліцтва або професійного захворювання під час роботи на такому підприємстві;

в) члену сім'ї загиблого працівника такого підприємства, що отримує пенсію внаслідок втрати годувальника.

При виплаті **грошової компенсації** вартості такого вугілля її сума **оподатковується** при її виплаті та за її рахунок у загальному порядку.

- сума **надміру сплачених** податків, зборів (обов'язкових платежів) з бюджетів або державних цільових страхових фондів згідно із законом, а також бюджетного відшкодування при застосуванні права на податковий кредит, що повертається платнику податку;
- **дивіденди**, які нараховуються на користь платника податку у вигляді акцій (часток, паїв), емітованих юридичною особою-резидентом, що нараховує такі дивіденди, за умови, коли таке нарахування ніяким чином **не змінює пропорцій** (часток) участі всіх акціонерів (власників) у статутному фонді емітента, та внаслідок чого **збільшується статутний фонд** такого емітента на сукупну номінальну вартість таких нарахованих дивідендів;
- сума доходу, отриманого платником податку внаслідок **відчуження акцій** (інших корпоративних прав), одержаних ним у власність в процесі **приватизації** в обмін на приватизаційні компенсаційні сертифікати, безпосередньо отримані ним як компенсація суми його внеску до установ Ощадного банку СРСР або до установ державного страхування СРСР, або в обмін на приватизаційні сертифікати, отримані ним відповідно до закону, а також сума доходу, отриманого таким платником податку внаслідок відчуження земельних ділянок сільськогосподарського призначення, земельних часток (паїв), майнових паїв, безпосередньо отриманих ним у власність у процесі приватизації згідно з нормами земельного законодавства;

- прибуток від операцій з **майном** або **інвестиційними активами**, який не підлягає оподаткуванню згідно з відповідними положеннями цього Закону;
- сума, сплачена **працедавцем** на користь **закладів освіти** у рахунок компенсації вартості підготовки чи перепідготовки платника податку – **найманої особи за профілем діяльності чи загальними виробничими потребами** такого працедавця, але не вище розміру суми, яка дорівнює сумі місячного прожиткового мінімуму, діючого для працездатної особи на 1 січня звітного податкового року, помноженої на 1,4 та округленої до найближчих 10 гривень, у розрахунку на кожний повний чи неповний місяць підготовки чи перепідготовки такої найманої особи.

Якщо така наймана особа припиняє трудові відносини з таким працедавцем впродовж такого навчання або до закінчення другого календарного року від року, в якому закінчується таке навчання, то сума, сплачена у компенсацію вартості такого навчання, прирівнюється до додаткового блага, наданого тій найманій особі протягом року, на який припадає таке припинення трудових відносин, та підлягає оподаткуванню у загальному порядку;

- кошти або вартість майна (послуг), що надаються як **допомога на поховання** платника податку:

а) будь-якою фізичною особою, благодійною організацією, Пенсійним фондом України або професійною спілкою;

б) працедавцем такого померлого платника податку за його останнім місцем роботи (у тому числі перед виходом на пенсію) у розмірі, що не перевищує подвійний розмір суми, яка дорівнює сумі місячного прожиткового мінімуму, діючого для працездатної особи на 1 січня звітного податкового року, помноженої на 1,4 та округленої до найближчих 10 гривень. Сума перевищення над такою сумою, за її наявності, підлягає кінцевому оподаткуванню при її виплаті за ставкою 15 % (до 31 грудня 2006 року – 13 %);

- кошти або вартість майна (послуг), що надаються як **допомога на лікування та медичне обслуговування** платника податку його **працедавцем** за рахунок коштів, які залишаються після оподаткування такого працедавця податком на прибуток підприємств, за наявності відповідних підтверджуючих документів, крім витрат, зазначених у підпунктах „а” – „з” підпункту 5.3.4 пункту 5.3 статті 5 цього Закону (з переліком цих витрат ви можете ознайомитися в розділі „Деякі окремі питання”);

- **основна сума депозиту** (вкладу), внесеного платником податку до банку чи небанківської фінансової установи, яка повертається такому платнику податку, **основна сума кредиту**, що отримується платником податку, а також сума виплат громадянам України (їх спадкоємцям) грошових заощаджень і грошових внесків, вкладених до 2 січня 1992 року в установи Ощадного банку СРСР чи в установи державного страхування СРСР або у папери цільової державної позики, емітованої на території колишнього СРСР, погашення яких не відбулося;
- вартість **путівок на відпочинок, оздоровлення та лікування на території України** платника податку або його дітей віком до 18 років, які надаються йому **безоплатно** або **із знижкою** (у розмірі такої знижки) **професійною спілкою**, до якої зараховуються профспілкові внески такого платника податку – члена такої професійної спілки, створеної за законодавством України, або за рахунок коштів відповідного **фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування**;
- дохід (прибуток), одержаний **самозайнятою** особою від здійснення нею **підприємницької** або незалежної професійної діяльності, якщо така особа обрала спеціальну (**спрощену**) систему оподаткування такого доходу (прибутку) відповідно до закону;
- сума **стипендії**, яка виплачується **з бюджету** учню, студенту, ординатору, аспіранту або ад'юнкту, але не вище суми, яка дорівнює сумі місячного прожиткового мінімуму, діючого для працездатної особи на 1 січня звітного податкового року, помноженої на 1,4 та округленої до найближчих 10 гривень. Сума перевищення, за її наявності, підлягає кінцевому оподаткуванню при її виплаті за ставкою **15 %** (до 31 грудня 2006 року – **13 %**);
- вартість **одягу, взуття**, а також суми **грошової допомоги**, що надаються **дітям-сиротам і дітям, які залишилися без піклування батьків** (у тому числі випускникам професійних освітньо-виховних закладів і вищих освітніх закладів I і II рівня акредитації), у порядку і розмірах, визначених Кабінетом Міністрів України;
- сума грошового або майнового утримання чи забезпечення **військово-вослужбовців строкової служби** (у тому числі осіб, що проходять альтернативну службу), передбачена законом, яка виплачується з бюджету чи бюджетною установою;

- сума, одержувана платником податку за **здавання ним крові, грудного жіночого молока**, інших видів **донорства**, яка виплачується з бюджету чи бюджетною установою;
- вартість житла, яке передається **з державної** або **комунальної** власності у власність платника податку безоплатно або із знижкою (у розмірі такої знижки) відповідно до закону.

Якщо платник податку з числа державних службовців та прирівняних до них осіб має право на отримання одноразової грошової компенсації витрат для створення належних житлових умов відповідно до законодавства, то сума такої компенсації оподатковується при її виплаті за її рахунок як додаткове благо;

- сума, одержувана платником податку за здану (продану) ним **вторинну сировину** та побутові відходи, **за винятком** брухту чорних або кольорових металів.

При виплаті доходів за зданий платником податку брухт чорних або кольорових металів, особа, що його закупає, вважається податковим агентом стосовно платника податку – їх продавця та зобов'язана утримати податок із суми такої виплати та за її рахунок за ставкою **15 %** (до 31 грудня 2006 року – **13 %**). Зазначені доходи кінцево оподатковуються при їх виплаті за їх рахунок. (Порядок застосування наведеного правила визначається Кабінетом Міністрів України);

- сума **страхової виплати, страхового відшкодування** або викупна сума, отримувана платником податку за договором **страхування** від страховика-резидента, **іншого ніж довгострокове страхування життя** або **недержавне пенсійне забезпечення**, при виконанні таких умов:

а) при страхуванні життя або здоров'я платника податку факт нанесення шкоди страхувальнику має бути належним чином підтверджений. Якщо страхувальник помирає, сума страхової виплати оподатковується у складі спадщини;

б) при страхуванні майна сума страхового відшкодування не може перевищувати вартість застрахованого майна, розраховану за звичайними цінами на дату укладення страхового договору, збільшену на суму сплачених страхових внесків (премій), та має бути спрямована на ремонт, відновлення застрахованої власності або її заміщення.

Для рухомого майна така заміна (відновлення) має бути здійсненою до кінця календарного року, наступного за роком, у якому відбулася така страхо-

ва подія; для нерухомого майна така заміна (відновлення) має бути здійсненою до кінця другого календарного року, наступного за роком, у якому відбулася така страхова подія.

Якщо платник податку, який отримав страхове відшкодування, не здійснює таку заміну (відновлення) протягом зазначених строків, то невикористана сума такого страхового відшкодування включається до складу відповідного річного оподаткованого доходу такого платника податку.

в) при страхуванні цивільної відповідальності сума страхового відшкодування не може перевищувати розмір шкоди, фактично завданої вигодонабувачу (бенефіціару), яка оцінюється за звичайними цінами на дату такої страхової виплати;

- сума **страхової виплати, страхового відшкодування**, викупна сума або їх частина, отримувана платником податку за договором **довгострокового страхування життя**, сума **пенсійної виплати** з системи **недержавного пенсійного забезпечення**, сума виплат за договором пенсійного вкладу, визначені у спеціальному порядку (подробиці див. у пп. 9.8.3 п. 9.8 ст. 9 Закону);
- **інші доходи**, які відповідно до норм цього Закону не включаються до складу загального місячного оподаткованого доходу з інших підстав;
- доходи від відчуження безпосередньо власником **сільськогосподарської** продукції (включаючи продукцію первинної переробки), **виробленої (виробленої) ним** на земельних ділянках, наданих для:

ведення особистого селянського господарства, якщо їх розмір не було збільшено в результаті отриманої в натурі (на місцевості) земельної частки (паю); будівництва і обслуговування жилого будинку, господарських будівель і споруд (присадибних ділянках), ведення садівництва та індивідуального дачного будівництва.

Податкові агенти та сплата податку

У Законі „Про податок з доходів фізичних осіб” важливу роль відіграє таке поняття, як „податковий агент”.

Податковий агент – це особа, що зобов’язана нараховувати, утримувати та сплачувати до бюджету податок з доходів фізичної особи **від імені та за рахунок** такої особи – платника податку, вести податковий облік та подавати податкову звітність податковим органам відповідно до закону, а також нести відповідальність за порушення норм Закону „Про податок з доходів фізичних осіб”.

Функції податкового агента покладаються на юридичних осіб, їх філії, відділення, інші відокремлені підрозділи, на фізичних осіб чи представництва нерезидентів – юридичних осіб незалежно від організаційно-правового статусу та способу оподаткування названих суб’єктів іншими податками.

Податковим агентом, зокрема, є фізична особа, що є суб’єктом підприємницької діяльності чи здійснює незалежну професійну діяльність, яка використовує найману працю інших фізичних осіб, щодо виплати заробітної плати (інших виплат та винагород) таким іншим фізичним особам.

Юридичні особи та приватні підприємці під час виплати фізичним особам доходів (перш за все – **заробітної плати**) зобов’язані утримувати податок у джерела виплати саме тому, що виступають **податковими агентами**.

Обов’язок з нарахування, утримання та сплати податку до бюджету відповідно до виду доходу може покладатися на **податкового агента** (в більшості випадків) або ж на **самого платника**.

Якщо згідно з нормами цього Закону окремі види оподатковуваних доходів (прибутків) **не** підлягають оподаткуванню при їх **нарахуванні** чи **виплаті**, то платник податку зобов’язаний **самостійно** включити суму таких доходів до складу загального річного оподаткованого доходу та подати **річну декларацію** з цього податку.

Платник податку повинен **самостійно** сплатити податок у разі отримання **іноземних доходів**, а також доходів від осіб, що не є **податковими агентами** (зокрема, від фізичних осіб, які не є суб’єктами підприємницької діяльності).

Податкова соціальна пільга

Відповідно до п. 6.1 ст. 6 Закону платник податку має право на **зменшення** суми загального місячного оподаткованого доходу, отриманого з джерел на території України від одного працедавця у вигляді **заробітної плати**, на суму так званої **податкової соціальної пільги**.

Податкова соціальна пільга (ПСП) застосовується до доходу, нарахованого на користь платника податку протягом звітного податкового місяця як **заробітна плата** (інші **прирівняні** до неї відповідно до законодавства виплати, компенсації та відшкодування), якщо його розмір **не перевищує** суми, яка дорівнює сумі місячного прожиткового мінімуму, діючого для працездатної особи на 1 січня звітного податкового року, помноженої на 1,4 та округленої до найближчих 10 гривень.

Закон запроваджує декілька **категорій** платників та, відповідно, декілька **розмірів** податкової соціальної пільги.

Категорії платників	Розмір ПСП	Документи, що необхідно подати
Будь-який платник (пп. 6.1.1 Закону № 889)	100 % (у 2005 р. -131 грн.)	Заява про застосування ПСП
Платник податку, який (пп. 6.1.2 Закону № 889): а) є самотньою матір'ю чи самотнім батьком (опікуном, піклувальником) – із розрахунку на кожну дитину віком до 18 років;	150 % (у 2005 р. 196,5 грн.)	Усі платники подають заяву, а також перелічені далі документи: 1. Копію свідоцтва (дубліката свідоцтва) про народження дитини (дітей) або документ про підстави запису про батька дитини у Книзі реєстрації актів громадянського стану, або документи, що підтверджують наявність і вік дитини (дітей), засвідчені відповідним органом країни, в якій іноземна фізична особа – платник податку постійно проживала(в) до прибуття в Україну. 2. Копію рішення органу опіки та піклування про встановлення опіки чи піклування (якщо із заявою звертається опікун чи піклувальник). 3. Паспорт і свідоцтво про народження заявника. 4. Копію свідоцтва про розірвання шлюбу та копію паспорта із позначкою про розірвання шлюбу. Крім того, якщо такою пільгою на дітей захоче скористатися самотній чоловік, він додатково повинен надати до бухгалтерії довідку ЖЕКу, довідку органу опіки, рішення суду або нотаріально засвідчений договір між колишніми чоловіком і дружиною щодо виконання батьківських прав та виконання обов'язків з утримання дитини.

Категорії платників	Розмір ПСП	Документи, що необхідно подати
б) утримує дитину-інваліда – із розрахунку на кожну дитину віком до 18 років;	150 % (у 2005 р. 196,5 грн.)	1. Копію свідоцтва (дубліката свідоцтва) про народження дитини (дітей) або документ, що підтверджує визнання (установлення) батьківства, або документи, що підтверджують наявність утриманця (утриманців), за-свідчені відповідним органом країни, в якій іноземна фізична особа – платник податку постійно проживала(в) до прибуття в Україну. 2. Копію рішення органу опіки та піклування про встановлення опіки чи піклування (якщо із заявою звертається опікун чи піклувальник). 3. Пенсійне посвідчення дитини або довідку медико-соціальної експертизи для заявника, який утримує дитину-інваліда віком від 16 до 18 років. 4. Медичний висновок, виданий закладами та установами МОЗ у встановленому порядку, але не більше ніж до місяця досягнення дитиною-інвалідом 16 років (якщо із заявою звертається платник податку, який утримує дитину-інваліда до 16-річного віку).
в) має трьох чи більше дітей віком до 18 років – із розрахунку на кожну таку дитину;		1. Копію свідоцтва (дубліката свідоцтва) про народження дитини (дітей) або документ, що підтверджує визнання (установлення) батьківства, або документи, що підтверджують наявність або вік дитини (дітей), затверджені відповідним органом країни, в якій іноземна фізична особа – платник податку постійно проживала(в) до прибуття в Україну. 2. Копію рішення органу опіки та піклування про встановлення опіки чи піклування (якщо із заявою звертається опікун чи піклувальник).
г) є вдівцем або вдовою ;		1. Паспорт. 2. Свідоцтво про укладення шлюбу. 3. Свідоцтво про смерть чоловіка (дружини).
д) є особою, віднесеною законом до 1-ї та 2-ї категорій осіб, постраждалих унаслідок Чорнобильської катастрофи , включаючи осіб, народжених грамотами Президії Верховної Ради УРСР у зв'язку з їх участю в ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи;		1. Посвідчення (дублікат посвідчення) встановленого зразка: – громадянина (громадянки), який (яка) постраждав(ла) в результаті Чорнобильської катастрофи категорії 1 серії А з відбитком штампу «Перереєстровано» і записом про дату перереєстрації, а також вкладишем встановленого зразка; – учасника ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС категорії 2 серії А з відбитком штампу «Перереєстровано» та записом про дату перереєстрації; – громадянина (громадянки), евакуйованого(ої) у 1986 році із зони відчуження категорії 2 серії Б; – громадянина (громадянки), який (яка) постійно проживав(ла) у зоні безумовного (обов'язкового) відселення з моменту аварії до прийняття рішення Уряду України про відселення (розпорядження Ради Міністрів УРСР від 28 червня 1989 року № 224) категорії 2 серії Б.

Категорії платників	Розмір ПСП	Документи, що необхідно подати
	150 % (у 2005 р. 196,5 грн.)	2. Копію Грамоти Президії Верховної Ради УРСР за участь у ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи. 3. Документ, що засвідчує особу.
е) є учнем, студентом , аспірантом, ординатором, ад'юнктом;		Довідку з навчального закладу про те, що вони там навчаються та за умовами їх навчання не передбачено виплату стипендії з бюджету. (Порядок застосування ПСП до заробітної плати працюючих студентів докладно розглянуто в листі ДПАУ від 06.07.2004 р. № 12428/7/17-3117.) Що ж стосується оподаткування стипендій, то стипендія, що виплачується з бюджету, не оподатковується (в законодавчо встановленому розмірі), а стипендія з інших, ніж бюджет, джерел, підлягає оподаткуванню на загальних підставах без застосування до неї податкової соціальної пільги. І в першому, і в другому випадку ніякі документи подавати не треба.
є) є інвалідом I або II групи , у тому числі з дитинства;		Пенсійне посвідчення або довідку медико-соціальної експертизи.
ж) є особою, якій присуджено довічну стипендію як громадянину, який зазнав переслідувань за правозахисну діяльність , включаючи журналістів.		Копію акта Президента України про призначення зазначеної стипендії.
Платник податку, який є (пп. 6.1.3 Закону № 889):	200 % (у 2005 р. 262грн.)	Усі платники подають заяву, а також перелічені далі документи.
а) особою, котра є Героєм України, Героєм Радянського Союзу, Героєм Соціалістичної Праці або повним кавалером ордена Слави чи ордена Трудової Слави;		Орденську книжку Героя України або Героя Радянського Союзу, або орденські книжки кавалерів ордена Слави чи Трудової Слави трьох ступенів, або довідки чи інші документи, що підтверджують присвоєння звання Героя України, Героя Радянського Союзу, нагородження орденами Слави або Трудової Слави трьох ступенів.

Категорії платників	Розмір ПСП	Документи, що необхідно подати
б) учасником бойових дій під час Другої світової війни чи особою, яка у той час працювала в тилу, на яких поширюється дія Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту»;	200 % (у 2005 р. 262 грн.)	1. Посвідчення учасника бойових дій за зразком, установленим постановою КМУ від 12 травня 1994 року № 302, видане відповідними органами, або документи, що підтверджують участь у бойових діях під час Другої світової війни, або довідки, видані органами Мініборони, МВС, СБУ, Управлінням державної охорони, МЗС. 2. Документи, що підтверджують факт роботи в тилу під час Другої світової війни і наявність відповідних державних відзнак.
в) колишнім в'язнем концтаборів, гетто та інших місць примусового утримання під час Другої світової війни чи особою, визнаною репресованою або реабілітованою;		Посвідчення жертви нацистських переслідувань за зразком, установленим постановою КМУ від 27.09.2000 р. № 1467, або довідки, видані компетентними органами, або документи, що містять необхідні відомості про факт визнання особи репресованою чи реабілітованою.
г) особою, яку було насилено вивезено з території колишнього СРСР під час Другої світової війни на територію держав, що перебували у стані війни з колишнім СРСР чи окуповані фашистською Німеччиною та її союзниками;		Посвідчення жертви нацистських переслідувань за зразком, установленим постановою № 1467, або довідки, видані компетентними органами, або документи, що містять необхідні відомості про факт насильного вивезення з території колишнього СРСР під час Другої світової війни на територію держав, які перебували у стані війни з колишнім СРСР чи були окуповані фашистською Німеччиною та її союзниками.
д) особою, яка перебувала на блокадній території колишнього Ленінграда (Санкт-Петербург, Російська Федерація) у період з 8 вересня 1941 року по 27 січня 1944 року;		Документи, що містять необхідні відомості про факт перебування на блокадній території колишнього Ленінграда (Санкт-Петербург, Російська Федерація) у період з 8 вересня 1941 року по 27 січня 1944 року.

Тепер – деякі **коментарі**. Суми, що проставлені як довідкові відносно застосування їх в 2005 році, вираховані наступним чином:

- звичайна пільга – **131** грн. (262 грн. x 50 %);
- підвищена у розмірі 150 % – **196,5** грн. (262 грн. x 150 % x 50 %);
- підвищена у розмірі 200 % – **262** грн. (262 грн. x 200 % x 50 %).

Розраховується податкова соціальна пільга виходячи з розміру **мінімальної заробітної плати**, встановленого на **1 січня** звітного року. На 01.01.2005 р. було встановлено мінімальну заробітну плату **262** грн. і подальше її підвищення вже **не** впливає на розмір ПСП протягом року. У 2005 році до розрахунку береться **50 %** від визначеної суми – відповідно до п. 22.4 Закону „Про податок з доходів фізичних осіб” (в 2006 році відсоток, який застосовувався до мінімальної зарплати на 1 січня для підрахунку ПСП, буде **80 %**, а починаючи з 2007 року – вже **100 %**).

При цьому **граничний розмір зарплатного доходу**, який дає право на отримання податкової соціальної пільги, визначається за наведеним вище правилом через **місячний прожитковий мінімум**, і в **2005** році становить **570** грн. (**409** грн. x **1,4**, округлено до найближчих 10 грн.).

Звичайна ПСП надається працівникам, які значилися **у штаті** працедавця за основним місцем роботи на **01.01.2004 р., без** подання будь-яких документів (достатньою умовою є розмір їх зарплати в межах, що передбачають можливість застосування ПСП, – див. вище). До доходів працівників, прийнятих на роботу **після 1 січня 2004 року**, звичайна ПСП починає застосовуватися тільки з **місяця**, в якому ці працівники подали **заяву** на надання їм ПСП за спеціальною формою, що затверджена наказом ДПАУ від 30.09.2003 р. № 461. Працівник має право претендувати на відповідну ПСП на **будь-якому** місці роботи за своїм бажанням – але лише на **одному** (зрозуміло, що для цього його заробітна плата на цьому місці роботи повинна „вкладатися” в межі, що дають право на отримання ПСП).

Без подання заяви незалежно від дати прийняття на роботу звичайна ПСП застосовується до таких **доходів**:

- плата за виконання громадських робіт, що повністю або частково фінансуються за рахунок бюджету або відповідного фонду загальнообов’язкового державного соціального страхування;
- заробітна плата під час відбування покарання у вигляді позбавлення волі;
- заробітна плата, нарахована (виплачена) за здійснення роботи за наймом у складі екіпажу (команди) транспортного засобу, що перебуває за

- межами території України, її територіальних вод (виключної економічної зони), у тому числі на якірних стоянках, і належить резиденту на правах власності чи перебуває в його тимчасовому (строковому) користуванні та/або є зареєстрованим у Державному судновому реєстрі України чи Судновій книзі України;
- заробітна плата осіб, які відповідно до закону є державними службовцями.

Застосування ПСП до **названих** виплат є причиною заборони на застосування ПСП до **інших одночасно** отримуваних доходів. До того ж, **не може** застосовуватись **ПСП** до **підприємницького** доходу, і до інших доходів, що одержуються **одночасно** з ним (пп. 6.3.3 Закону).

Для надання підвищеної ПСП (**150 %** або **200 %**) працівник має подати до бухгалтерії **заяву** з доданими до неї **документами**, що підтверджують право на надання підвищеного розміру ПСП. Форму заяви затверджено наказом ДПАУ від 30.09.2003 р. № 461, а перелік додаткових документів – Порядком, що затверджений постановою КМУ від 26.12.2003 р. № 2035.

ПСП **починає** застосовуватися з того місяця, в якому працівник подав відповідну **заяву**. **Припиняє** застосовуватися ПСП з податкового місяця, в якому платник податку подав заяву про припинення застосування ПСП за даним місцем роботи або **припинив** трудові відносини із працедавцем. Такі правила прописані все в тому ж Порядку, затвердженому постановою КМУ від 26.12.2003 р. № 2035. Звітний місяць починається з **першого календарного дня місяця** та закінчується **останнім календарним днем** місяця, а отже, при звільненні працівника в **останній** день місяця до заробітної плати працівника за **весь** цей місяць ПСП **не** застосовується.

ПОДАТКОВИЙ КРЕДИТ

Податковий кредит – це сума витрат, понесених платником податку у зв'язку з придбанням товарів (робіт, послуг) у резидентів – фізичних або юридичних осіб протягом звітного року, на суму яких дозволяється зменшення суми його загального річного оподатковуваного доходу, одержаного за наслідками звітного року.

Хто має право на отримання податкового кредиту?

Податковий кредит може бути нараховано виключно резидентом, який має **індивідуальний ідентифікаційний номер**.

Загальна сума нарахованого податкового кредиту **не може перевищувати** суму загального оподатковуваного доходу платника податків, отриманого протягом звітного року як **заробітна плата**.

Фізичні особи, які **мають право** на отримання податкового кредиту та **хочуть ним скористатися**, подають **декларацію про доходи** за наслідками звітного року (зрозуміло, що вони можуть бути і просто **зобов'язані** подати декларацію із законодавчих підстав). Сума витрат, дозволених до включення до податкового кредиту і фактично понесених фізичною особою у 2004 році, зазначалась платником податків у відповідній формі, наведеній у додатку 1 до листа ДПАУ від 18.01.2005 р. № 878/7/17-3117. Цим листом було запропоновано порядок декларування доходів фізичних осіб за 2004 рік. При цьому було зазначено, що декларація за 2004 рік подається за **старою** формою, що наведена в додатку 1 до Інструкції про прибутковий податок з громадян, затвердженої наказом ГДПІУ від 21.04.93 р. № 12. Суму нарахованої за 2004 рік зарплати (як за **основним** місцем роботи, так і за **сумісництвом**) та утриманого з неї податку з доходів платник податків мусив відображати в п. 1.1 Розділу I декларації (хоча це й не зовсім відповідало її застарілій формі).

Як розраховується сума податку з доходів фізичних осіб, що підлягає поверненню з бюджету внаслідок відображення податкового кредиту?

Алгоритм розрахунку суми податку з доходів фізичних осіб (ПДФО), що підлягає поверненню платнику податку або сплаті до бюджету, зокрема у зв'язку з нарахуванням податкового кредиту, ДПАУ виклала в листі від 18.01.2005 р. № 878/7/17-3117. Він виглядає наступним чином (на прикладі розрахунку за наслідками 2004 р.):

1. Визначається різниця між сумою загального річного доходу, нарахованого протягом 2004 року у вигляді заробітної плати (зазначено в п. 1.1 Розділу I декларації), та сумою податкового кредиту, зазначеною в рядку 6 переліку сум витрат.

2. Визначається сума податку з доходів із різниці, визначеної вище.

3. Визначається сума податку з доходів, що підлягає поверненню. Ця сума дорівнює різниці між сумою податку, сплаченого протягом 2004 року із заробітної плати, та сумою, визначеною розрахунково згідно з п. 2.

В який термін можна очікувати повернення надміру сплаченого податку з доходів унаслідок нарахування податкового кредиту?

Згідно з п. 18.8 Закону сума коштів, що підлягає **поверненню** платнику податків, зараховується на його банківський рахунок, відкритий у будь-якому комерційному банку, або направляється поштовим переказом на адресу, наведену в декларації, **протягом 60 календарних днів від дня отримання такої декларації**.

ДЕКЛАРАЦІЯ ПРО ДОХОДИ

Відповідно до Закону України „Про податок з доходів фізичних осіб” **обов’язок подання декларації** платника податку виникає у разі отримання ним протягом звітного року окремих видів оподатковуваних доходів (прибутків):

- оподатковуваних доходів (прибутків), з яких при їх нарахуванні або виплаті податок **не утримувався** (пп. 8.1.3 Закону);
- у разі отримання доходів від особи, котра не є **податковим агентом** (пп. 8.2.1 і 8.2.2 Закону);
- у разі отримання **іноземних** доходів (пп. 9.9.1 Закону).

Треба пам’ятати, що згідно з п. 18.2 Закону обов’язок платника податків щодо подання декларації вважається **виконаним**, якщо він одержував доходи **виключно** від **податкових агентів**, зобов’язаних подавати звітність щодо цього податку в установленому порядку. Тому, якщо фізична особа протягом звітного року одержувала тільки зарплату за основним місцем роботи і навіть за сумісництвом, вона **не зобов’язана** подавати декларацію про доходи за такий рік. Разом із тим, якщо ця особа виявить **бажання** отримати **податковий кредит**, вона може подати декларацію про доходи.

Річна податкова декларація заповнюється платником податку **самостійно** або іншою **особою, нотаріально уповноваженою** на це платником податку. Платник податку або особа, нотаріально уповноважена платником податку на заповнення декларації, **до 1 березня року**, наступного за звітним, **має право звернутись** із письмовим запитом до відповідного **податкового** органу з проханням **заповнити річну декларацію**, а податковий орган зобов’язаний **надати безоплатні послуги** з такого заповнення. **Відмова** посадової (службової) особи податкового органу надати зазначені послуги **звільняє** платника податку від будь-якої **відповідальності** за неповне або неправильне заповнення декларації.

Декларацію про доходи фізичної особи за звітний рік необхідно подати до 1 квітня наступного року.

ДЕЯКІ ОКРЕМІ ПИТАННЯ

- Чи має право на податковий кредит на навчання дитини у вузі приватний підприємець, якщо він одночасно з отриманням доходів від підприємницької діяльності отримує заробітну плату?

Платник податку за наслідками звітного податкового року має право на податковий кредит, до складу якого він може включити, **зокрема**, суму коштів, сплачених на користь **закладів освіти для компенсації вартості середньої професійної** або **вищої** форми навчання самого **платника податку** або іншого члена його сім'ї **першого ступеня споріднення**. Суми коштів, витрачених на навчання платника податку можуть бути включені до складу податкового кредиту або **самого платника** податку, або іншого члена його сім'ї **першого ступеня споріднення** за їх **вибором**. Вибір вважається здійсненим, якщо один з них подає **податкову декларацію**, в якій зазначається **сума таких витрат**.

Податковий кредит – це сума витрат, понесених платником податку у зв'язку з придбанням товарів (робіт, послуг) у резидентів – фізичних або юридичних осіб протягом звітного року, на суму яких дозволяється зменшення суми його загального річного оподатковуваного доходу, одержаного за наслідками звітного року. При цьому загальна сума нарахованого податкового кредиту не може перевищувати суми загального оподатковуваного доходу платника податку, одержаного протягом звітного року як заробітна плата. Тобто податковий кредит надається лише в **межах розміру заробітної плати**, одержаної протягом звітного року.

Визначення **заробітної плати** наведено у п. 1.3 та абзаці третьому п. 1.1 ст. 1 Закону „Про податок з доходів фізичних осіб”. До доходів у вигляді заробітної плати не належать доходи, одержувані самозайнятими особами, зокрема фізичними особами – суб'єктами підприємницької діяльності.

Таким чином, батько, що сплачував за навчання дитини у вузі та у цей період був зареєстрований як **суб'єкт підприємницької діяльності – фізична особа**, має право на податковий кредит за наслідками звітного податкового року лише в межах **одержаної протягом року заробітної плати** (якщо він взагалі отримував її одночасно із здійсненням своєї підприємницької діяльності).

■ У 2004 р. студентка навчалась у вищому навчальному закладі за денною формою на контрактній основі, уклавши договір. Основного місця роботи не мала, заробітної плати не отримувала, трудової книжки взагалі не має.

Кошти за навчання сплачувала згідно з квитанцією, в якій зазначала своє прізвище та ідентифікаційний код. Чи мають право батьки включити до витрат, що входять до складу податкового кредиту, суму коштів, наданих їй для сплати за навчання?

Підставою для включення платником податку до податкового кредиту сум коштів, сплачених **за навчання**, є наявність у нього відповідних **документів**, що підтверджують сплату ним зазначених сум (платіжне доручення на безготівкове перерахування коштів або квитанція банку чи відділення зв'язку), або довідки від працедавця, який за дорученням платника податку здійснював перерахування сум коштів із одержуваного ним доходу на його навчання чи навчання інших членів його сім'ї першого ступеня споріднення до навчальних закладів, інших розрахункових документів або договорів, що ідентифікують продавця товарів (робіт, послуг) і визначають суму таких витрат.

Витрати, зокрема, при навчанні платника податку або іншого члена його сім'ї першого ступеня споріднення включаються до **податкового кредиту одного з таких членів** за їх вибором. Зазначений вибір вважається здійсненим, якщо платник податку подає **декларацію**, в якій визначається сума таких витрат. При бажанні платника податку використати право на компенсацію його вартості навчання непрацюючого члена його сім'ї першого ступеня споріднення за умови, що в квитанції зазначено прізвище й ідентифікаційний код такого члена його сім'ї, платник податку повинен надати **копію укладеного договору про навчання та документально підтвердити родинні стосунки** (ступінь споріднення) з такою особою. Отже, за таких умов один з батьків може скористатися правом на податковий кредит, пов'язаний з оплатою навчання дитини.

Загальна сума коштів, сплачена платником податку на користь навчального закладу протягом звітного податкового року, яку платник податку або члени його сім'ї першого ступеня споріднення мають право включити до **податкового кредиту, не повинна перевищувати** суму місячного прожиткового мінімуму для працездатної особи, встановленого на 1 січня звітного податкового року, помножену на 1,4 та на кількість **місяців (повних або неповних) навчання** протягом такого звітного податкового року.

■ **Які утримання здійснюються із суми, перерахованої на навчання дитини співробітника підприємства, якщо договір на навчання укладено між підприємством і навчальним закладом?**

Витрати на платне навчання *дітей співробітників* підприємства, *не* пов'язані з виробничою необхідністю, яке здійснюється згідно з договором між підприємством і навчальним закладом, *не включаються до фонду оплати праці* (пп. 3.10 п. 3 Інструкції зі статистики заробітної плати, затвердженої наказом Держкомстату України від 13.01.2004 р. № 5).

Щодо *утримань*, які здійснюються із суми, перерахованої підприємством на навчання дитини працівника, то відповідно до п. 1.1 ст. 1 Закону України „Про податок з доходів фізичних осіб“ від 22.05.2003 р. № 889-IV витрати на платне навчання дітей співробітників є *додатковим благом*. Під терміном „додаткові блага“ розуміють кошти, матеріальні чи нематеріальні цінності, послуги, інші види доходу, що виплачуються (надаються) платнику податку його *працедавцем* (самозайнятою особою), якщо такий дохід не є заробітною платою чи виплатою, відшкодуванням чи компенсацією за цивільно-правовими угодами, укладеними з платником податку. *Додаткові блага*, за пп. 8.1.1 п. 8.1 ст. 8 Закону „Про податок з доходів фізичних осіб“, включаються до *оподатковуваного доходу*, з якого податковий агент (підприємство), що його нараховує (виплачує) на користь платника податків (працівника), утримує податок за рахунок працівника.

На витрати на платне навчання дітей працівників у навчальних закладах *не* нараховуються і *не* утримуються страхові внески до Пенсійного фонду України та фондів загальнообов'язкового державного соціального страхування, оскільки зазначені виплати не включаються до фонду оплати праці.

■ **Чи обкладається податком з доходів фізичних осіб вартість путівок, які надаються профспілкою її члену – платнику податку для членів його сім'ї?**

Згідно з пп. 4.3.24 п. 4.3 ст. 4 Закону України „Про податок з доходів фізичних осіб“ від 22.05.2003 р. № 889-IV до складу загального місячного (річного) оподатковуваного доходу платника податку *не включається* вартість путівок на відпочинок, оздоровлення та лікування на території України такого платника податку або його дітей віком до 18 років, які надаються йому безоплатно або зі знижкою (у розмірі такої знижки) профспілкою, до якої зараховуються профспілкові внески такого платника податку – члена такої профспілки.

ки, створеної за законодавством України, або за рахунок коштів відповідного фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування.

За думкою працівників Державної податкової адміністрації України, якщо члену профспілки надається цією профспілкою **одна безоплатна (або зі знижкою)** путівка на відпочинок, оздоровлення та лікування на території України його та членів його сім'ї (сімейна путівка), на її вартість поширюватимуться положення пп. 4.3.24 п. 4.3 ст. 4 Закону № 889-IV.

А у разі надання профспілкою платнику податку, який є членом цієї профспілки, **путівок на відпочинок, оздоровлення та лікування на території України для членів його сім'ї** (одному з подружжя, дітям, які досягли 18-річного віку), які **не є** членами цієї профспілки, **повна вартість** таких путівок (сума знижки їх вартості) обкладається податком з доходів фізичних осіб **на загальних підставах**.

■ Яким чином можна надати матеріальну допомогу на лікування, щоб відповідна сума не обкладалась податком з доходів фізичних осіб?

Розглянемо декілька варіантів.

Допомога на лікування від працедавця (пп. 4.3.22)

Умови надання такої допомоги:

- **допомога надається лише працівнику** підприємства;
- **працівник має надати підтверджуючі документи** про понесені ним витрати на лікування (наприклад: довідки; виписки з амбулаторних карток; рецепти; рахунки-фактури медичних закладів; договори на медичне обслуговування; рахунки на оплату відповідних лікарських засобів, виробів медичного призначення та пристосувань, що використовуються для лікування працівника; платіжні документи, що підтверджують придбання відповідних лікарських засобів, виробів медичного призначення і пристосувань, що використовуються для лікування працівника).

Допомогу не може бути надано у зв'язку з випадками, переліченими в абзацах „а“ – „з“ пп. 5.3.4 Закону про податок з доходів, а саме:

- а) косметичне лікування або косметична хірургія (включаючи косметичне протезування, не пов'язане з медичними показаннями);
- б) водолікування та геліотерапія, не пов'язані з лікуванням хронічних захворювань;
- в) лікування та протезування зубів з використанням дорогоцінних металів, гальванопластики та порцеляни;

- г) аборти, крім абортів, які проводяться за медичними показаннями, або якщо вагітність стала наслідком зґвалтування;
- д) операції з переміни статі;
- е) лікування венеричних захворювань, крім СНІДу та венеричних захворювань, причиною яких стало нестатеве зараження або зґвалтування;
- є) лікування тютюнової чи алкогольної залежності;
- ж) клонування людини або її органів;
- з) придбання ліків, медичних засобів та пристосувань, оплати вартості медичних послуг, які не підпадають під перелік життєво необхідних, установлений Кабінетом Міністрів України (такий перелік затверджений постановою Кабміну від 16.11.2001 р. № 1482).

Крім того, видача такої допомоги дещо обмежена вимогою здійснення її за рахунок коштів, що залишаються у працедавця **після обкладення податком на прибуток** підприємств. Отже, надавати допомогу на лікування на підставі пп. 4.3.22 Закону про податок з доходів можуть лише працедавці – **платники податку на прибуток**, які працюють **без збитків**. Відносно інших працедавців (збитково працюючих платників податку на прибуток або ж платників єдиного податку) стовідсоткової впевненості щодо відсутності зазіхань податківців на застосування цієї пільги нема. Підставою для видачі допомоги на лікування є заява працівника, до якої має бути додано всі необхідні підтверджуючі документи.

Важливо, що ця пільга **не обмежена** за сумою і **не ставиться в залежність** від того, чи має працівник **право на податкову соціальну пільгу**.

Сума виплачуваної допомоги на лікування не повинна обкладатися ні „нарахуваннями“, ні „утриманнями“ на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, у тому числі до Пенсійного фонду, оскільки така допомога **не входить до фонду оплати праці** згідно з Інструкцією зі статистики зарплати.

Нецільова благодійна допомога (пп. 9.7.3)

Така допомога **не обкладається** податком протягом податкового року **сукупно** у сумі, яка дорівнює сумі місячного прожиткового мінімуму, діючого для працездатної особи на 1 січня звітного податкового року, помноженої на 1,4 та округленої до найближчих 10 гривень, – **за умови**, що фізична особа має право на **податкову соціальну пільгу**!

Нецільову благодійну допомогу відповідно до пп. 9.7.3 Закону „Про податок з доходів фізичних осіб“ є сенс надавати, коли фізична особа **не має**

підтверджуючих документів про понесені витрати на лікування або за наявності **інших причин, що унеможливляють** надання неоподатковуваної допомоги за інших підстав.

Нецільову благодійну допомогу може бути надано не лише працівнику підприємства, а і **сторонній** особі. При наданні неоподатковуваної нецільової допомоги сторонньому громадянину (не працівнику) через відсутність трудових відносин благодійнику важко бути **впевненим** в праві фізичної особи на **податкову соціальну пільгу**. ДПАУ у своєму листі від 15.04.2004 р. № 184/2/17-3110 досить ліберально дозволила в таких випадках брати до уваги тільки **граничний розмір суми власне допомоги**. Але ми радили б благодійнику мати довідку довільної форми про те, що фізична особа має право на податкову соціальну пільгу, звертаючись до названого листа ДПАУ лише за вимушених обставин.

Підставою для надання такої допомоги є **заява** фізичної особи із проханням надати їй нецільову благодійну допомогу (наприклад, за сімейних обставин), схвалена керівником.

Сума виплачуваної допомоги на лікування не повинна обкладатися ні „нарахуваннями“, ні „утриманнями“ на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, у тому числі до Пенсійного фонду, оскільки така допомога **не входить до фонду оплати праці** згідно з Інструкцією зі статистики зарплати. Крім того, сума такої допомоги не враховується при визначенні розміру доходу працівника, що дає право на застосування податкової соціальної пільги.

Цільова благодійна допомога (пп. 9.7.4)

Умови надання такої допомоги:

- неоподатковувану допомогу може бути надано не лише працівнику підприємства, а взагалі **будь-якій фізичній особі** або члену її сім'ї першого ступеня споріднення (чоловік, дружина, діти (у тому числі усиновлені), батьки (у тому числі батьки чоловіка чи дружини));
- допомога надається **безпосередньо закладу охорони здоров'я** в рахунок оплати платних послуг з лікування, у тому числі на придбання ліків, донорських компонентів, протезно-ортопедичних пристосувань.
- неоподатковувану допомогу **не може бути надано на деякі види лікування**, перелічені в пп. 9.7.4 Закону „Про податок з доходів фізичних осіб“ (цей перелік майже дослівно відтворює перелік з абзаців „а“–„з“ пп. 5.3.4, що був наведений **вище**).

Підставою для надання такої допомоги є заява працівника з проханням оплатити його лікування, до якої може бути додано документи, що засвідчують необхідність здійснення оплати.

Надання допомоги на лікування, що не обкладається податком з доходів на підставі пп. 9.7.4 Закону про податок з доходів, **не обмежене** за сумою та **не ставиться в залежність від права на податкову соціальну пільгу**.

Сума виплачуваної допомоги на лікування не повинна обкладатися ні „нарахуваннями“, ні „утриманнями“ на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, у тому числі до Пенсійного фонду, оскільки така допомога **не входить до фонду оплати праці** згідно з Інструкцією зі статистики зарплати.

■ **Який порядок обкладання податком з доходів фізичних осіб доходу, одержаного у вигляді дебіторської заборгованості за товари (роботи, послуги), реалізовані таким фізичним особам товариством у 2002 р., за якою термін позовної давності закінчився чи закінчується у 2005 р.?**

Сутність заборгованості (дебіторської заборгованості) платника податку – фізичної особи перед підприємством за надані товари (роботи, послуги) полягає в тому, що від платника податку – фізичної особи, який є **набувачем товарів** (робіт, послуг) і **не перебуває** з підприємством-постачальником у **трудових** відносинах, **не отримано плати** за одержані (використані) ним товари (роботи, послуги).

Якщо **фізична особа – боржник** не перебуває з підприємством (кредитором) у трудових відносинах і не є пов'язаною особою, його заборгованість перед кредитором переходить після закінчення терміну позовної давності у категорію його **оподатковуваного** доходу, проте такий оподатковуваний дохід не є **додатковим благом** або **подарунком**.

Відповідно до Цивільного кодексу (ст. 256) **позовна давність** – це термін, у межах якого особа може звернутися до суду з вимогою про захист свого цивільного права або інтересу.

Загальна позовна давність встановлюється тривалістю у **три роки** (ст. 257 Цивільного кодексу). Позовна давність обчислюється за загальними правилами визначення термінів, встановленими статтями 253–256 цього Кодексу. Терміном є певний період у часі, зі впливом якого пов'язана дія чи подія, яка має юридичне значення (ст. 251 Цивільного кодексу).

Отже, відповідно до зазначених норм Цивільного кодексу та Закону „Про податок з доходів фізичних осіб“ необхідність віднесення суми боргу платни-

ка податку – дебітора до складу його **оподатковуваного** доходу повинна обумовлюватися лише фактом **закінчення терміну позовної давності**. Внаслідок цього у товариства (**кредитора**), з яким фізична особа – **боржник** не перебуває у трудових відносинах, **відсутнє реальне джерело виплати доходу на користь фізичної особи**, за рахунок яких товариство (кредитор) **мало би змогу утримати податок** у місячному податковому періоді, в якому закінчився термін позовної давності.

Тому з метою оподаткування доходу, який отримано платником податку (дебітором) відповідно до пп. 4.2.11 п. 4.2 ст. 4 Закону „Про податок з доходів фізичних осіб”, слід виходити з норм пп. 8.1.3 п. 8.1 та пп. 8.2.1 п. 8.2 ст. 8 Закону № 889-IV.

Зокрема, якщо згідно з нормами цього Закону окремі види оподатковуваних доходів (прибутків) **не підлягають** оподаткуванню при їх **нарахуванні** чи **виплаті** податковим агентом, то платник податку зобов'язаний **самостійно** включити суму таких доходів до складу **загального річного оподаткованого доходу** та **подати річну декларацію** з цього податку (пп. 8.1.3 п. 8.1 ст. 8 Закону № 889-IV). Відповідно до пп. 8.2.1 п. 8.2 ст. 8 Закону № 889-IV платник податку, що отримує доходи, нарахovanі особою, яка **не є податковим агентом**, зобов'язаний включити суму таких доходів до складу **загального річного оподаткованого доходу** та подати **річну декларацію** з цього податку.

Фізична особа збирається здати в оренду нерухоме майно. Чи потрібно сплачувати податок з отриманого доходу? Чи можливо застосовувати податкову соціальну пільгу?

Порядок сплати податку з доходів фізичних осіб, одержаних від **надання нерухомості в оренду** (житловий найм), визначено п. 9.1 ст. 9 вищезазначеного Закону, яким встановлено, що **податковим агентом** платника податку – **орендодавця** при нарахуванні доходу від надання в оренду нерухомого майна іншого, ніж земельна ділянка сільськогосподарського призначення, земельна частка (пай), майновий пай (включаючи земельну ділянку, що перебуває під таким нерухомим майном, чи присадибну ділянку), є **орендар**.

При цьому об'єкт оподаткування визначається виходячи з розміру орендної плати, зазначеної в **договорі оренди**, але **не менше** мінімальної суми орендного платежу за повний чи неповний місяць оренди. Методику визначення мінімальної суми орендного платежу встановлено постановою Кабінету Міністрів України від 20.11.2003 р. № 1787 „Про затвердження Методики визначення мінімальної суми орендного платежу за нерухоме майно фізич-

них осіб" виходячи з мінімальної вартості місячної оренди 1 м² загальної площі нерухомості з урахуванням місця її розташування, інших функціональних та якісних показників, що встановлюється органом місцевого самоврядування села, селища, міста, на території яких розташовано таку нерухомість, та оприлюднюється у спосіб, найбільш доступний для жителів такої територіальної громади. Якщо таку мінімальну вартість **не встановлено** чи **не оприлюднено до початку звітного податкового року**, об'єкт оподаткування визначається виходячи з розміру орендної плати, визначеного **в договорі оренди**.

Підпунктом 9.1.4 п. 9.1 ст. 9 Закону № 889-IV визначено, що якщо **орендар є фізичною особою, яка не є суб'єктом підприємницької діяльності**, то особою, відповідальною за нарахування та сплату (перерахування) податку до бюджету, є платник податку – **орендодавець**. При цьому такий **орендодавець самостійно** нараховує та сплачує податок до бюджету у терміни, встановлені законом для квартального податкового періоду, а саме: протягом 40 календарних днів, наступних за останнім днем такого звітного кварталу.

Договір оренди нерухомого майна підлягає **нотаріальному посвідченню**, при цьому нотаріус зобов'язаний надіслати інформацію про такий договір податковому органу за основним місцем проживання платника податку – орендодавця за формою та у спосіб, установлені постановою Кабінету Міністрів України від 29.10.2003 р. № 1692 „Про затвердження зразка повідомлення про нотаріальне посвідчення договору оренди нерухомого майна“. У разі порушення такої форми чи способу **нотаріус** несе **відповідальність**, встановлену законом за порушення порядку чи термінів подання податкової звітності.

Доходи, одержані від надання власної нерухомості в оренду (житловий найм), підлягають **кінцевому оподаткуванню при їх виплаті за їх рахунок** (пп. 9.1.5 п. 9.5 ст. 9 Закону № 889-IV) за ставкою 15 % (13 % на період 2004 – 2006 рр.).

Враховуючи те, що **доходи від надання в оренду нерухомості не є заробітною платою, податкова соціальна пільга до них не застосовується**.

ДЕЯКІ ТЕРМІНИ, ЩО ВИКОРИСТАНІ В ЗАКОНІ „ПРО ПОДАТОК З ДОХОДІВ ФІЗИЧНИХ ОСІБ”

Додаткові блага – кошти, матеріальні чи нематеріальні цінності, послуги, інші види доходу, що виплачуються (надаються) платнику податку його працедавцем (самозайнятою особою), якщо такий дохід не є заробітною платою чи виплатою, відшкодуванням чи компенсацією за цивільно-правовими угодами, укладеними з таким платником податку (далі – інші виплати і винагороди).

Виплата (надання) платнику податку додаткових благ третьою особою від імені та/або за дорученням працедавця (самозайнятої особи) за її рахунок прирівнюється до надання таких додаткових благ таким працедавцем (самозайнятою особою).

Для цілей Закону „Про податок з доходів фізичних осіб” під терміном „**заробітна плата**” розуміються також інші заохочувальні та компенсаційні виплати або інші виплати та винагороди, які виплачуються (надаються) платнику податку у зв’язку з відносинами трудового найму згідно із законом.

Дохід – сума будь-яких коштів, вартість матеріального і нематеріального майна, інших активів, що мають вартість, у тому числі цінних паперів або деривативів, одержаних платником податку у власність або нарахованих на його користь, чи набутих незаконним шляхом, протягом відповідного звітного податкового періоду з різних джерел як на території України, так і за її межами.

Дохід з джерелом його походження з України – будь-який дохід, одержаний платником податку або нарахований на його користь від здійснення будь-яких видів діяльності на території України, у тому числі, але не виключно, у вигляді:

- а) процентів за борговими вимогами чи зобов’язаннями, випущеними (емітованими) резидентом;
- б) дивідендів, нарахованих резидентом – емітентом корпоративних прав;
- в) доходів у вигляді інвестиційного прибутку від здійснення операцій, з цінними паперами та корпоративними правами, випущеними в інших, ніж цінні папери, формах;
- г) доходів у вигляді роялті, іншої плати за використання прав інтелектуальної (у тому числі промислової) власності, отриманих від резидента;
- д) доходів у вигляді заробітної плати, нарахованих (виплачених, наданих) внаслідок здійснення платником податку трудової діяльності на тери-

торії України, від працедавця, незалежно від того, чи є такий працедавець резидентом або нерезидентом, а також заробітної плати, нарахованої особі за здійснення роботи за наймом у складі екіпажу (команди) транспортного засобу, який перебуває за межами території України, її територіальних вод (виключної економічної зони), у тому числі на якірних стоянках, та належить резиденту на правах власності або перебуває у його тимчасовому (строковому) користуванні та/або є зареєстрованим у Державному судновому реєстрі України чи Судновій книзі України;

е) доходів від надання в оренду (лізинг):

- нерухомості, розташованої на території України;
- рухомого майна, якщо орендодавець є резидентом України, або якщо користування таким майном здійснюється на території України, незалежно від того, чи є орендодавець резидентом чи нерезидентом;

е) доходів від продажу нерухомого майна, розташованого на території України;

ж) доходів від продажу рухомого майна, якщо факт зміни власника (продажу об'єкта рухомого майна) підлягає державній реєстрації та/або нотаріальному посвідченню згідно із законом України, або якщо місце вручення такого рухомого майна набувачеві знаходиться на території України;

з) доходів від здійснення підприємницької діяльності, а також незалежної професійної діяльності на території України;

и) доходів, що виплачуються (надаються) резидентами у вигляді виграшів і призів, у тому числі у лотерею (крім державної); благодійної допомоги, подарунків;

і) доходів у вигляді активів, що передаються у спадщину, якщо такі активи або джерело їх виплати знаходяться на території України;

ї) інших доходів як виплати чи винагороди за цивільно-правовими договорами, одержуваних резидентом або нерезидентом, якщо джерело виплати (нарахування) таких доходів знаходиться на території України, незалежно від резидентського статусу особи, що їх виплачує (нараховує).

Іноземний дохід – дохід, відмінний від доходу з джерелом його походження з території України.

Загальний оподатковуваний дохід – будь-який дохід, який підлягає оподаткуванню згідно з цим Законом, нарахований (виплачений) на користь платника податку протягом звітного податкового періоду (далі – оподатковуваний дохід).

Загальний оподатковуваний дохід складається з доходів, які підлягають кінцевому оподаткуванню при їх нарахуванні (виплаті); доходів, які підлягають оподаткуванню у складі загального річного оподаткованого доходу; доходів, які оподатковуються за іншими правилами, визначеними цим Законом.

Загальний місячний оподатковуваний дохід дорівнює сумі оподатковуваних доходів, виплачених (нарахованих) протягом такого звітного податкового місяця.

Загальний річний оподатковуваний дохід дорівнює сумі загальних місячних оподатковуваних доходів, отриманих (нарахованих) протягом такого звітного податкового року.

Звітний податковий період – проміжок часу, який розпочинається з першого календарного дня першого місяця такого періоду та закінчується останнім календарним днем останнього місяця такого періоду. Для місячного податкового періоду перший та останній місяці збігаються.

Якщо фізична особа вперше отримує оподатковувані доходи всередині податкового періоду, то перший податковий період розпочинається з дня отримання таких доходів.

Звичайною ціною вважається ціна товарів (робіт, послуг), визначена сторонами договору. Якщо не доведене зворотне, вважається, що така звичайна ціна відповідає рівню справедливих ринкових цін.

Справедлива ринкова ціна – це ціна, за якою товари (роботи, послуги) передаються іншому власнику за умови, що продавець бажає передати такі товари (роботи, послуги), а покупець бажає їх отримати за відсутності будь-якого примусу, обидві сторони є взаємно незалежними юридично та фактично, володіють достатньою інформацією про такі товари (роботи, послуги), а також ціни, які склалися на ринку ідентичних (а за їх відсутності – однорідних) товарів (робіт, послуг).

Ринок товарів (робіт, послуг) – сфера обігу товарів (робіт, послуг), яка визначається виходячи з можливості покупця (продавця) реально і без значних додаткових витрат придбати (продати) товар (роботу, послугу) на найближчій стосовно будь-якої із сторін договору території.

Ідентичні товари (роботи, послуги) – товари (роботи, послуги), що мають однакові характерні для них основні ознаки. Під час визначення ідентичності товарів беруться до уваги, зокрема, їх фізичні характеристики, які не впливають на їх якісні характеристики і не мають суттєвого значення для визначення ознак товару, якості і репутація на ринку, країна походжен-

ня та виробник. Незначні відмінності в їх зовнішньому вигляді можуть не враховуватися.

Однорідні товари (роботи, послуги) – товари (роботи, послуги), які не є ідентичними, мають подібні характеристики і складаються зі схожих компонентів, що дозволяє їм виконувати однакові функції та (або) бути взаємозамінними. Під час визначення однорідності товарів (робіт, послуг) беруться до уваги, зокрема, їх якість, наявність товарного знака, репутація на ринку, країна походження та виробник.

Наймана особа – фізична особа, яка безпосередньо власною працею виконує трудову функцію виключно за дорученням або наказом працедавця згідно з умовами укладеного з ним трудового договору (контракту) відповідно до закону. При цьому усі вигоди від виконання такої трудової функції (крім заробітної плати такої найманої особи, інших виплат чи винагород на її користь, передбачених законодавством), а також усі ризики, пов'язані з таким виконанням або невиконанням, отримуються (несуться) працедавцем.

Нерухоме майно (нерухомість) – об'єкти майна, які розташовуються на землі і не можуть бути переміщені в інше місце без втрати їх якісних або функціональних характеристик (властивостей), а також земля.

Нерухомість, відмінна від землі, поділяється на:

а) будівлі, а саме: приміщення, пристосовані для постійного або тимчасового перебування в них людей, а також об'єкти власності, функціонально пов'язані з такими приміщеннями.

Будівлі поділяються на будинки (включаючи готелі, мотелі, кемпінги та інші подібні об'єкти туристичної інфраструктури), квартири, кімнати у багатосімейних (комунальних) квартирах, індивідуальні гаражі або місця на гаражних стоянках чи в гаражних кооперативах, дачні будинки та інші об'єкти дачної (садової) інфраструктури, відмінні від землі;

б) споруди, а саме: об'єкти нерухомості, відмінні від будівель.

Пасивний дохід – дохід, отриманий у вигляді процентів, дивідендів, роялті, страхових виплат і відшкодувань, а також орендних (лізингових) платежів за договорами оперативної оренди.

Пенсійний внесок – кошти, внесені до недержавного пенсійного фонду, страхової організації або на пенсійний депозитний рахунок до банківської установи у межах недержавного пенсійного забезпечення відповідно до Закону України „Про недержавне пенсійне забезпечення“. Для цілей оподаткування пенсійний внесок не є збором на обов'язкове державне пенсійне страхування.

Пенсійний вклад – кошти, внесені на пенсійний рахунок, відкритий за договором пенсійного вкладу відповідно до закону.

Податок – податок з доходів фізичних осіб; оподаткування – порядок, пов'язаний з визначенням об'єкта оподаткування, обчисленням та сплатою (утриманням) податку з доходів фізичних осіб; платник податку (у відповідних відмінках) – платник податку з доходів фізичних осіб.

Податок з доходів фізичних осіб – плата фізичної особи за послуги, які надаються їй територіальною громадою, на території якої така фізична особа має податкову адресу або розташовано особу, що утримує цей податок згідно з цим Законом.

Податковий агент – юридична особа (її філія, відділення, інший відокремлений підрозділ) або фізична особа чи представництво нерезидента – юридичної особи, які незалежно від їх організаційно-правового статусу та способу оподаткування іншими податками зобов'язані нараховувати, утримувати та сплачувати цей податок до бюджету від імені та за рахунок платника податку, вести податковий облік та подавати податкову звітність податковим органам відповідно до закону, а також нести відповідальність за порушення норм цього Закону.

Податковим агентом, зокрема, є фізична особа, що є суб'єктом підприємницької діяльності чи здійснює незалежну професійну діяльність, яка використовує найману працю інших фізичних осіб, щодо виплати заробітної плати (інших виплат та винагород) таким іншим фізичним особам.

Податковий кредит – сума (вартість) витрат, понесених платником податку – резидентом у зв'язку з придбанням товарів (робіт, послуг) у резидентів – фізичних або юридичних осіб протягом звітного року (крім витрат на сплату податку на додану вартість та акцизного збору), на суму яких дозволяється зменшення суми його загального річного оподатковуваного доходу, одержаного за наслідками такого звітного року, у випадках, визначених цим Законом.

Працедавець – юридична особа (її філія, відділення, інший відокремлений підрозділ чи її представництво) або фізична особа – суб'єкт підприємницької діяльності (включаючи самозайнятих осіб), яка укладає трудові договори (контракти) з найманими особами та несе обов'язки із сплати їм заробітної плати, а також нарахування, утримання та сплати цього податку до бюджету, нарахувань на фонд оплати праці, інші обов'язки, передбачені законами.

Рухоме майно – майно, відмінне від нерухомого.

Самозайнята особа – платник податку, який є суб'єктом підприємницької діяльності або здійснює незалежну професійну діяльність та не є найманою особою у межах такої підприємницької чи незалежної професійної діяльності.

Фізична особа – громадянин України, фізична особа без громадянства або громадянин іноземної держави.

Фізична особа – резидент – фізична особа, яка має місце проживання в Україні.

У разі якщо фізична особа має місце проживання також в іноземній державі, вона вважається резидентом, якщо така особа має місце постійного проживання в Україні; якщо особа має місце постійного проживання також в іноземній державі, вона вважається резидентом, якщо має більш тісні особисті чи економічні зв'язки (центр життєвих інтересів) в Україні.

У разі якщо державу, в якій фізична особа має центр життєвих інтересів, не можна визначити, або якщо фізична особа не має місця постійного проживання у жодній з держав, вона вважається резидентом, якщо перебуває в Україні не менше 183 днів (включаючи день приїзду та від'їзду) протягом періоду або періодів податкового року.

Достатньою (але не виключною) умовою визначення місця знаходження центру життєвих інтересів фізичної особи є місце постійного проживання членів її сім'ї або її реєстрації як суб'єкта підприємницької діяльності.

Якщо неможливо визначити резидентський статус фізичної особи, використовуючи попередні положення цього підпункту, фізична особа вважається резидентом, якщо вона є громадянином України.

Якщо всупереч закону фізична особа – громадянин України має також громадянство іншої країни, то з метою оподаткування цим податком така особа вважається громадянином України, який не має права на залік податків, сплачених за кордоном, передбаченого цим Законом або нормами міжнародних угод України.

Якщо фізична особа є особою без громадянства і на неї не поширюються положення абзаців першого – четвертого цього підпункту, то її статус визначається згідно з нормами міжнародного права.

Достатньою підставою для визначення особи резидентом є самостійне визначення нею основного місця проживання на території України у порядку, встановленому цим Законом, або її реєстрація як самозайнятої особи.

ПРО АВТОРА

Ключник Олександр Леонідович – член редколегії журналу „Бухгалтер” видавничо-консалтингової корпорації „Фактор”, податковий консультант, голова правління Фонду ІТМ, лектор з 7-річним досвідом проведення бухгалтерсько-податкових семінарів, автор більш ніж 300 статей в економічній пресі, присвячених питанням оподаткування. Кандидат технічних наук.

Для нотаток

ЗМІСТ

Вступ	3
--------------------	---

Загальні відомості

Об'єкт оподаткування	4
Ставка податку	5
Загальний оподатковуваний дохід	5
Податкові агенти та сплата податку	16
Податкова соціальна пільга	17

Податковий кредит

Хто має право на отримання податкового кредиту?	23
Як розраховується сума податку з доходів фізичних осіб, що підлягає поверненню з бюджету внаслідок відображення податкового кредиту?	24
В який термін можна очікувати повернення надміру сплаченого податку з доходів унаслідок нарахування податкового кредиту?	24

Декларація про доходи	25
------------------------------------	----

Деякі окремі питання	26
-----------------------------------	----

Деякі терміни, що використані в Законі

„Про податок з доходів фізичних осіб”	35
--	----

Інформаційно-довідкове видання

Оподаткування доходів фізичних осіб

Автор: Ключник Олександр Леонідович

Редактор: Шовкошитна Світлана Володимирівна

Інститут громадянського суспільства
м. Київ, бульв. Дружби народів 22, к. 21
тел./факс: 529-73-94
ел. пошта: csi@csi.org.ua
Інтернет сторінка: www.csi.org.ua

Виготовлено ТОВ „ІКЦ Леста“

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої діяльності до Державного реєстру
видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції ДК 726 від 18.12.2001 р.

м. Київ, бульв. Дружби народів, 22, к. 21, тел. 529-07-32.

Підписано до друку з оригінал-макету 24.11.2005.

Формат 60х84/6. Гарнітура Newton. Панір офсетний.

Умовн.-друк. арк. 1,4. Обл.-вид. арк. 1,1. Наклад 3000 прим. Зам. 181-05.
